

Chillón, Lluís-Albert. *Literatura i periodisme. Literatura periodística i periodisme literari en el temps de la post-ficció.* València: Universitat de València, Universitat Jaume I, Universitat d'Alacant, 1993. Col·lecció Comunicació. Sèrie Espais Discursius.

Les fronteres de la literatura s'han palesat sovint com un terreny extraordinàriament fecund. Val a dir que en literatura no sempre funcionen els pressupòsits de la teoria de prototipus: un nucli prototípic —paradigma representatiu de la categoria— i una perifèria que es difumina i s'allunya gradualment del centre. I això, en primer lloc, perquè la diversitat de gèneres s'imposa, i avui no és gens clar que la poesia —la lírica— ostenti, a la manera romàntica, el centre literari. En segon lloc, perquè els gèneres no són més que contractes sòcio-culturals en mutació contínua. Al capdavant, el teòric de la literatura ha de saber que s'enfronta amb fenòmens de caire social i històric, i no pot pressuposar, com fan els estudiosos de les ciències de la naturalesa, que el seu objecte d'anàlisi són entitats que se situen en unes coordenades d'espai-temps immutables.

Vull dir que el físic parteix de l'assumpció que les lleis de la matèria —la de la gravetat en tant que atracció recíproca de les masses, per posar-ne un exemple clàssic— travessen impertèrrites els segles i els mil·lenis, però les ciències humanes han d'heure-se-les amb objectes sensibles a l'esdevenir històric. Més encara: es tracta d'objectes que es constitueixen amb una historicitat essencial i que, per això mateix, no són sempre susceptibles d'un tractament predictiu. Si se'm permet un petit exabrupte filosòfic, el seu ésser és un ésser en esdevenir. Alguns pseudocientífics de la cosa es desesperen i s'acomplexen, per comparació amb els paradigmes metodològics de les cièn-

cies *comme il faut*, davant la dificultat de la tasca teoritzadora. Però la vida és molt crua, què hi farem!; vist des d'una altra perspectiva: aquesta és la gràcia del complex fenomen literari.

Si això es pot dir de la literatura, i en particular del proteic gènere novel·lístic, imaginem què no es podrà dir del periodisme com a mecanisme de comunicació social radicalment rebec als tractaments estàtics. Doncs bé: Chillón s'ha situat, com a estudiós, en aquesta cruïlla, que té més d'infernà que les fronteres de la poesia que Bergamín considerava. Ben mirat, l'Acadèmia genera estudis barbuts i prototípics, d'un costat, però també, de l'altre, treballs més agosarats que exploren els *no man's lands*. No cal dir de quin costat cau aquest treball, rigorós i imaginatiu, que Chillón ens presenta. Però anem per feina.

D'antuvi, l'autor enfronta el vell problema de la definició de la literatura i revisa les insuficiències de les propostes contemporànies de delimitació per desembocar en una fórmula que pren com a hipòtesi de treball o com a punt de partida per a la reflexió: «un mode de coneixement de natura estètica que cerca de copsar i d'expressar lingüísticament la qualitat de l'experiència». La presa de partit per una concepció *cognoscitiva* de l'activitat literària el mena ja a oposar-se a les limitacions de la no-referencialitat de la literatura. En l'època del docudrama, de la *faction*, del *reality show*, la membrana que separa la ficció i els enunciats amb compromís de veridicció es dilueix com el sucre dintre la tassa de te. Tota una tradició d'arrel aristotèlica trontolla en aquest recolze del camí, tan bon punt entra en joc la postficció. Chillón invoca Habermas en la seva visió conjunta del periodisme i la literatura. Igualment podia haver invocat, per exemple, les propostes discursives de Roger Fowler en una dimensió semblant. I

qui diu Fowler diu un llarg etcètera de plantejaments que qüestionen la barrera de la ficció en la construcció social del discurs literari contemporani.

Aquest és el punt d'arrencada d'un itinerari que emprèn l'anàlisi de l'herència de la novel·la realista-naturalista i dels postulats del *new journalism* objectivista. Des de Defore i Manzoni fins a London, Dos Passos, Hemingway o Pla, desfila als ulls del lector un ric ventall de casos de simbiosi de la literatura i el periodisme. Tot això a l'ombra de Balzac, de Flaubert, del *roman expérimental* de Zola: un Zola compromès, no sols amb la descripció de la realitat observada, sinó també amb la construcció activa de la realitat social fins al punt d'intervenir decisivament com a escriptor —Chillón ens refresca la memòria— en el cas Dreyfus. A l'ombra de Zola, doncs, i sota la mirada analítica de Bathtin, que permet explicar el pluricodisme discursiu que vehicula el mode representatiu de la novel·la.

La indagació de l'autor, fàcil d'inserir en el corrent de la història de la comunicació social que ell mateix reivindica, assolix un cim rellevant en la categorització de la novel·la reportatge — que s'esforça a delimitar enfront del simple reportatge novel·lat — i, paradigmàticament, en el cas de la magna obra de Capote: *A sang freda*. Chillón s'hi mou, ara, en el terreny de la seva especialització com a investigador, amb una teorització de primera mà que delata una apassionada defensa de determinades opcions periodístiques i literàries: unes opcions que s'intueixen profundament arrelades en l'humus de la seva concepció de la professió periodística.

La llarga coda que segueix — llarga però àgil, com és sempre l'estil d'aquest estudiós que no vol renunciar al nervi de l'escriptura eficaç i artísticament excitada — ens dibuixa una panoràmica dels nous periodismes de la nostra època: Kapuscinski, Wallraff, Fallaci, Sciascia. De passada, no s'està d'alguna atzagia al·lusiva al prolífic Tom Wolfe o a la qualitat mitjana del reportatge en l'actual periodisme espanyol. I és que el discurs expositiu que hi predomina no cau en la fraseologia ensopida del manual ni del repertori enciclopèdic.

Resulta també grat reconèixer en el llibre una recurrència en la consideració dels casos catalans, en la mesura que el camp d'estudi hi troba representació. Per descomptat, una altra cosa seria una miopia difícilment justificable en qui escriu des de Barcelona, però ja sabem que certes inèrcies acadèmiques enterboleixen la vista de tants il·lustres professors. Chillón no oblida Oller, Pla, Fuster, Xamar, Candel. Tampoc no pretén vendre'ns més cera que la que crema; no estan els temps per a xovinismes. D'altra banda, el fet que aquesta vigorosa primícia de la seva recerca sobre el tema es faci en català — en un bell català, cal dir-ho — ja és una aportació de normalitat. Més encara si es considera que el volum ha aparegut en una zona editorialment perifèrica, encetant una sèrie sobre comunicació i discurs que les universitats valencianes coediten.

Sigui com sigui, el llibre d'Albert Chillón és una reflexió lúcida i engrescadora. Personalment el considero una contribució de pes a l'anàlisi del discurs des de les coordenades de les preocupacions periodístiques. El seu treball no és cap *boutade* de ploma lleugera, sinó un estudi innovador i alhora consciencios, seriós. Ara bé, la punta de vehemència que el seu contraban transgressor de fronteres traspua ha de ser necessàriament benvinguda en un camp que, paradoxalment, s'instal·la massa sovint en les rutines de manual. O no estàvem parlant de periodisme i de literatura? Doncs això.

Vicent Salvador

Borrat, Hector. *Fer Europa: els periòdics, protagonistes del post-Maastricht*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació. Generalitat de Catalunya. Col·lecció: Estudis i Recerques.

En el procés de construcció de l'Europa comunitària els periòdics han tingut, tenen i tindran un paper de primera fila. I dins dels mitjans de comunicació impresos el major relleu i projecció correspon als periòdics transnacionals (PT). Borrat defineix els PT